

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2024

No 5

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Elektron nashr. 114 sahifa.

E'lon qilishga 2024-yil 30-mayda ruxsat etildi.

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d. TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoira Azimovna, SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., TAQU katta o'qituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Uy-joy qurilishi madaniyati, uning o'ziga xos xususiyatlari va tamoyillari.....	10
Davletov Islambek Xalikovich, Zikrullayev Valixon G'aybullayev o'g'li	
Hududlar investitsiya muhitini oshirish muammolari.....	16
Akbarov Bekmurod Miryakubovich	
Qoraqalpog'iston Respublikasi ellikqal'a tumanida turizm klasterini joriy qilish mexanizmi.....	22
Norchayev Asatullo Norbo'tayevich	
Small Business and Private Entrepreneurship is the Priority Direction of Our Country's Economy.....	28
Tulagan Tukhtaraliev, G'aniev Muhammadjon Xalilovich	
Resurs soliqlarini soliqqa tortish mexanizmlarini takomillashtirish.....	31
Tursunova Zulayxo Abdujobir qizi	
O'zbekistonda muqobil energiya manbalaridan foydalanish elektrotexnika sanoati rivojlanishining istiqboli sifatida.....	34
Uraimjonov Azizbek Raxmonjon o'g'li	
Oliy ta'limning raqobatbardoshligini ta'minlashda ta'lim sifatining mohiyati va asosiy tamoyillari (O'zbekiston misolida).....	40
Egamov Sevinchbek Maxsud o'g'li	
Financial Mechanisms of Supporting Textile Products Export.....	46
Gaybullayeva Gulbaxor Maxmudovna, Yakubova Ugiloy Mamasoliyeva	
O'zbekiston Respublikasida hududlarni mutanosib barqaror rivojlantirish masalalari va yechimlari.....	49
Hojiyev Tal'at Toshpo'latovich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida ayollar biznesini shakllantirish yo'llari.....	54
Ibodullayeva Malohat Sirojiddin qizi	
Davlatning iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda qishloq xo'jaligini rivojlantirishning xorijiy tajribasi.....	57
Bekmirzayev Mirzoxid Adashaliyevich	
Turizm sohasi rivojlanishining istiqbollari.....	61
Ergashev Rahmatulla Xidirovich, Jabborova Zuhra Abdig'ani qizi	
Jahonda kabel bozorini rivojlantirish xususiyatlari va tendensiyalari.....	68
Uralov Olimjon Mahammadjonovich	
Namangan viloyatida yoshlarning iqtisodiy faolligi ko'rsatkichlari dinamikasini tahlil qilish.....	72
Mirzatov Baxtiyor Toxirovich	
Turizm sohasiga malakali kadrlar tayyorlashdagi muammolar va ularning yechimlari borasida tavsiyalar.....	77
A. I. Raxmatov	
Трансформация внешнеторговых связей Республики Узбекистана.....	83
Ахмедова (Жабборова) Нилуфар Икболжон кизи	
Korxonalarda investitsiyalarni moliyalashtirish manbalari va usullarining tahlili.....	88
Kuziyeva Nargiza Ramazanovna, Xusanov Faxriddin Jamoliddin o'g'li	
Turizmning mohiyati xususida nazariy yondoshuvlar va ularning tahlili.....	94
R. I. Pardayev	
Katta hajmga ega bo'lgan maxsus qurtxonalarda boqilayotgan ipak qurtlariga harorat va namlikni ta'siri.....	101
Raxmanova Xurinislo Egamovna	
Mahalliy byudjet daromadlarini shakllantirishda mahalliy soliqlar va soliqdan tashqari tushumlarning ahamiyati.....	104
Rajjaboyeva Dildora Zakirovna	
Banklarda stress-test asosida ESG-risklarni baholash.....	110
Nilufar Sharipova	
Yashil iqtisodiyotni rivojlantirishda banklarda ekologik va ijtimoiy risklarni baholash va boshqarish tizimini joriy etishning ahamiyati.....	114
Karimov Shamsiddin Akram o'g'li	

Qimmatli qog'ozlarni qiymatini baholash usullari va modellari.....	122
Botirxo'ja Aziza Faxmuddin qizi	
Sanoat ishlab chiqarishda diversifikatsiyaning nazariy asoslari.....	127
Davronbek Sharibjonovich Raximov	
Mamlakatimizda innovatsiyalarni moliyalashtirishning amaldagi holati tahlili.....	133
Aminov Farrux Farxadovich	
Raqamli iqtisodiyotda moliyaviy hisobot tahlilini takomillashtirishning o'ziga xos xususiyatlari.....	138
G. J. Jumayeva	
Qurilish sohasida logistika tizimlariga zamonaviy texnologiyalar bilan ta'minlanganlarning amaliy jihatlari....	141
Mirsodiqov Abdulla Tursunaliyevich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida inson kapitalini boshqarishdagi muammolar	146
Nematova Shaxlo Egamberdiyevna	
Aholi daromodlari va omonatlarini shakllantirishning nazariy asoslari.....	149
Xakimov Zohid Norbo'tayevich	
Tasvirlarga raqamli ishlov berish jarayonini intellektuallashtirish algoritmini yaratish.....	158
Zoirov O'lmas Erkin o'g'li	
Mintaqa iqtisodiyotida investitsiya faoliyatini moliyalashtirish samaradorligini baholash	164
Chilmatova Dilnoza Abdurahimovna	
Возможности внедрения и развития исламских банковских продуктов в рынок Узбекистана.....	168
Иноятова Камола Фуркатовна	
Davlat xizmatchisi faoliyatida ijtimoiy javobgarlikning o'rni	172
X. X. Ikramov	
Korporativ boshqaruv tizimida buxgalteriya hisobini tashkil qilishning o'ziga xos xususiyatlari	176
Abdug'aniyev Muhammadamin Abdug'affor o'g'li	
Hududiy kambag'allik chegaralarini aniqlashning ahamiyati (Qashqadaryo viloyati misolida).....	182
Hamdamov Shahzod Ilhom o'g'li, Alisher Yunusaliyevich Safarov	
Kichik biznesga mahalliy investitsiyalarni jalb qilish va ulardan samarali foydalanishda franshizaning roli	189
Rabimqulov Sherzod Murtozayevich	
Tijorat banklarida marketing strategiyalaridan foydalanishning ilmiy-nazariy asoslari.....	193
Maxamadjanov Akbar Maxamadaliyevich	

DAVLATNING IQTISODIY XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHDA QISHLOQ XO'JALIGINI RIVOJLANTIRISHNING XORIJIY TAJRIBASI

Bekmirzayev Mirzoxid Adashaliyevich
Namangan muhandislik-texnologiya instituti dotsenti

Annotatsiya: Respublikamizda barcha tarmoqlarda bo'lgani kabi qishloq xo'jaligida ham bir qator islohotlar amalga oshirilib, davlatning iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etmoqda. Bu borada O'zbekiston Respublikasida qishloq xo'jaligini barqaror rivojlantirish va davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash, oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash, qulay agrobiznes muhitini yaratish, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish va atrof-muhit muhofazasini ta'minlash kabi vazifalarni amalga oshirishda xorijiy mamlakatlar tajribasini o'rganish juda muhimdir.

Kalit so'zlar: iqtisodiy xavfsizlik, davlatning iqtisodiy xavfsizligi, qishloq xo'jaligi, barqaror rivojlanish, tabiiy resurslar, tajriba, samaradorlik.

Abstract: In the sphere of agriculture, as in all sectors, our republic has implemented a number of reforms that are becoming increasingly important in ensuring the economic security of the state. In this regard, for the sustainable development of agriculture of the Republic of Uzbekistan and state support, ensuring food security, creating a favorable agribusiness environment, rational use of natural resources and ensuring environmental protection, it is very important to study the experience of foreign countries.

Key words: economic security, economic security of the state, agriculture, sustainable development, natural resources, experience, efficiency.

Аннотация: В сельском хозяйстве, как и во всех отраслях, нашей республики реализован ряд реформ, которые приобретают все большее значение в обеспечении экономической безопасности государства. В связи с этим для устойчивого развития сельского хозяйства Республики Узбекистан и государственной поддержки, обеспечения продовольственной безопасности, создания благоприятной агробизнес среды, рационального использования природных ресурсов и обеспечения охраны окружающей среды очень важно изучение опыта зарубежных стран.

Ключевые слова: экономическая безопасность, экономическая безопасность государства, сельское хозяйство, устойчивое развитие, природные ресурсы, опыт, эффективность.

KIRISH

Davlat iqtisodiy xavfsizligini ta'minlash, xususan, oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash ijtimoiy-iqtisodiy va siyosiy barqarorlikni ta'minlashning garovi hisoblanadi. Oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashda qishloq xo'jaligi tarmog'i muhim o'rin tutadi. Bu borada O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyev Oliy Majlis palatalarining qo'shma majlisida qilgan nutqida: "Qishloq xo'jaligini isloh qilish va oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash masalalari, hech shubhasiz, biz uchun eng muhim vazifalardan biri bo'lib qoladi. Eng avvalo, agrosanoat kompleksi va uning lokomotivi, ya'ni harakatga keltiruvchi kuchi bo'lgan ko'p tarmoqli fermer xo'jaliklarini izchil rivojlantirishga katta e'tibor qaratiladi", - deb ta'kidlagan edi ^[1].

O'zbekistonda davlat iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda aholi turmush farovonligi yuksaltirish va turmush sifatini yanada oshirish, aholini sifatli qishloq xo'jaligi mahsulotlari bilan to'laqonli ta'minlash masalalari ustuvor vazifalardan biri hisoblanadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Agrar tarmoqda xo'jalik yuritishning shakllaridan biri – fermer xo'jaligidir. Fermer xo'jaligining tashkil etish tamoyillari va amal qilish xususiyatlarini ochib berish uning iqtisodiy mohiyatini ko'rib chiqishni taqozo etadi. Iqtisodiy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, bugungi kunda fermer xo'jaliklari bozor iqtisodiyotiga o'tayotgan mamlakatlarda xo'jalik yuritishning yangi shakli sifatida e'tirof etiladi ^[2].

Iqtisodiy adabiyotlarda fermer xo'jaliklariga turlicha ta'rif berilgan. Jumladan, "Fermer xo'jaligi, fermer, fermerchilik tushunchasi turli tillarda va turli mamlakatlarda xilma xil ijtimoiy va iqtisodiy mazmun kasb etadi. Ingliz tilida fermerchilik (farming) yerning xususiy yoki ijaraga olinganligidan qat'iy nazar, umuman qishloq xo'jaligi bilan shug'ullanishni anglatadi" [3].

Bunday mazmundagi ta'rif O'zbekiston Respublikasining "Fermer xo'jaligi to'g'risida"gi qonunida ham o'z ifodasini topgan: "Fermer xo'jaligi ijaraga berilgan yer uchastkalaridan foydalangan holda qishloq xo'jaligi tovar ishlab chiqarishi bilan shug'ullanuvchi, mustaqil xo'jalik yurituvchi subyektdir".

MAVZUNING METODOLOGIYASI

Tadqiqotda O'zbekistonda davlat iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda qishloq xo'jaligini barqaror rivojlantirishning xorijiy mamlakatlar tajribasi, ularning o'ziga xos xususiyatlarini yoritib berishga alohida e'tibor qaratilib, bu borada rivojlangan mamlakatlarning eng ilg'or tajribalari va yetakchi olimlarning fikr-mulohazalari o'rganilgan. Qishloq xo'jaligida islohotlarni amalga oshirishning asosiy yo'nalishlarini belgilash va barqaror rivojlanishni ta'minlashda xorijiy mamlakatlar tajribasidan samarali foydalanish masalalariga alohida e'tibor qaratilgan. Ayniqsa, qishloq xo'jaligida amalga oshirilayotgan ishlarni jadallashtirish, tarmoqda innovatsiyalardan foydalanish samaradorligini oshirish hamda raqamlashtirish muhim ahamiyatga ega.

TAHLIL VA NATIJADORLIK

"Fermer xo'jaligi avvalo qonunchilik hujjatlariga asosan, huquqiy shaxs maqomiga ega bo'lgan, qishloq xo'jaligi mahsulotlarini ishlab chiqarish, qayta ishlash, o'z tasarrufidagi yer va boshqa ishlab chiqarish vositalaridan mustaqil foydalanish huquqiga ega bo'lgan xo'jalik yuritish subyektidir. Fermer xo'jaligi tadbirkorlik faoliyatining bir ko'rinishi bo'lib, u iqtisodiy manfaatdorlik asosida ishbilarmonlik bilan mahsulotni ko'paytirish, uning sifatini yaxshilash va xarajatlarini kamaytirish orqali yuqori foyda olish maqsadida tashkil etiladi".

Bundan ko'rinadiki, bugungi kunda faoliyat yuritayotgan fermer xo'jaliklari dastlab paydo bo'lgan va uzoq yillar davomida o'zgarib, rivojlanib kelgan klassik fermer xo'jaliklaridan o'zining ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlari tipi jihatidan farq qiladi. Shunga ko'ra, mazkur xo'jaliklarni hozirgi sharoitda agrar sohadagi xo'jalik yuritishning yangi shakli sifatida e'tirof etish asosli hisoblanadi.

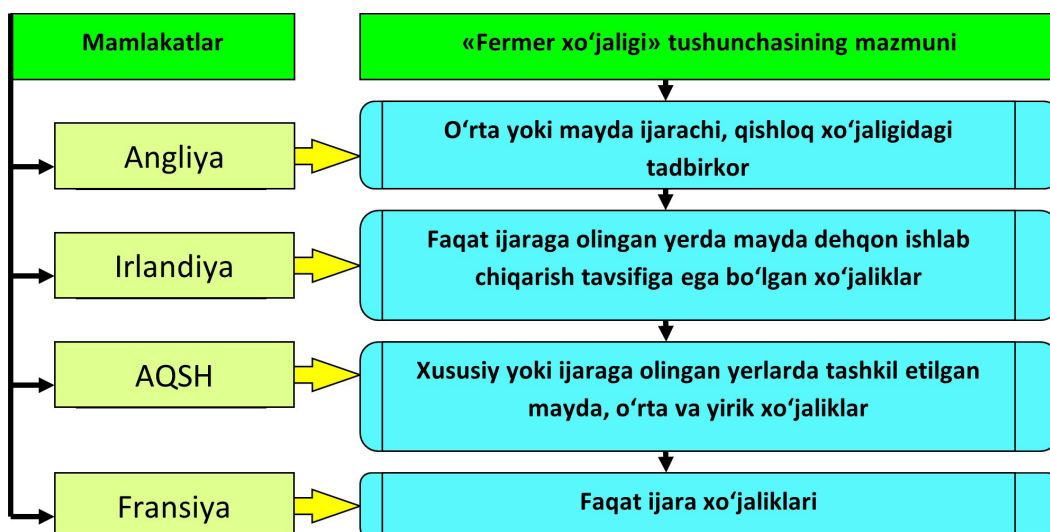
Fermer xo'jaligi xususiy yoki ijaraga olingan yerlardagi tadbirkorlik shaklidagi xususiy qishloq xo'jaligi korxonasi hisoblanib, uni yuritishdan maqsad foyda shaklidagi pul daromadi olishdan iborat. Shuni alohida ta'kidlash joizki, bunda yerdan foyda ko'rishda uni oldi-sotdi ya'ni, chayqovchilik qilish nazarda tutilmagan [4].

Ayrim mamlakatlarda, xususan, AQSH, Kanada, Avstraliya, Yangi Zelandiya kabi davlatlarda fermer xo'jaliklari mustamlaka tariqasida bosib olingan yerlarda tashkil etilgan bo'lsa (buni qishloq xo'jaligi taraqqiyotining amerikacha yo'li, deb ataladi), ko'plab Yevropa mamlakatlarida esa ular pomeshchik xo'jaliklarining bozor munosabatlari asosida sekin-asta yirik qishloq xo'jaligi korxonalariga aylanishi (qishloq xo'jaligi taraqqiyotining prusscha yo'li) orqali vujudga kelgan. Tarixan fermer xo'jaliklari paydo bo'lishining ijobiy tomoni uning o'rta asrlarga xos bo'lgan o'ta asoratli, har tomonlama qaramlikka asoslangan ishlab chiqarish munosabatlariga barham berishi hisoblanadi. Bu xo'jaliklarni biz bugungi kunda "klassik fermer xo'jaliklari" sifatida tavsiflashimiz mumkin.

Biroq hozirgi kunga qadar o'tgan davr mobaynida klassik fermer xo'jaliklaridagi iqtisodiy munosabatlar ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyot, ishlab chiqarishni tashkil etish shakllarining rivojlanishi kabi omillar ta'siri ostida o'zgardi. Dastlab mazkur xo'jaliklar o'rtasidagi farqni ular vujudga kelishining shartlanganligi jihatidan ko'rib chiqish lozim. Ta'kidlash mumkinki, fermer xo'jaligi asosan yerni ijaraga olish asosida qishloq xo'jalik mahsulotlari ishlab chiqarish bilan shug'ullanuvchi tadbirkorlik shaklidir (1-rasm).

Klassik fermer xo'jaligining paydo bo'lishi qishloq xo'jaligiga kapitalistik munosabatlarning kirib kelishi, ya'ni yollanma mehnatni yuqori darajada ekspluatatsiya qilish asosida yuqori darajada foyda olish, kapitalni foydali asosda qo'yish sohalarini kengaytirish va qishloq xo'jaligini bozor munosabatlari tizimiga jalb etish zarurligi bilan shartlanadi. Hozirda esa zamonaviy bozor munosabatlari tamoyillari ustunlik qilib, ular ekspluatatsiyaga asoslangan munosabatlarni inkor etadi. Shunga ko'ra, fermer xo'jaliklarini shakllantirish qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishi samaradorligini ta'minlash zarurligi bilan shartlanadi.

Klassik fermer xo'jaliklari uchun ishlab chiqaruvchi kuchlar va ishlab chiqarish munosabatlarining tabiiy-evolyusion rivojlanish tarzi xosdir. Bozor iqtisodiyotiga o'tayotgan mamlakatlardagi fermer xo'jaliklarining tashkil topishi esa ko'proq agrar sohadagi bozor islohotlarini amalga oshirish bilan bog'liqdir. Chunki, ma'muriy-buyruqbozlik tizimi sharoitida agrar sohada olib borilgan xo'jaliklarni "yiriklashtirish" mafkurasida ular taraqqiyotining tabiiy-evolyusion tarziga putur yetkazdi. Natijada qishloq xo'jaligida ishlovchilarning manfaatlariga zid keluvchi, na iqtisodiy, na ilmiy tomondan asoslanmagan, samarasiz xo'jalik tizimi vujudga keldi. Bunday tizimni qaytadan tashkil etish ma'muriy-buyruqbozlik iqtisodiyotidan bozor iqtisodiyotiga o'tayotgan ko'plab mamlakatlar, shu jumladan O'zbekistondagi islohotlarning muhim yo'nalishi hisoblanadi.

1-rasm: Turli mamlakatlarda "fermer xo'jaligi" tushunchasining mazmuni

Tadqiqot natijasi shuni ko'rsatmoqdaki, rivojlangan mamlakatlar tajribasida Angliya va Fransiya 50 gektardan, Germaniyada 20 gektardan kam yerga, AQSHda esa 100 ming dollardan kam sarmoyaga ega bo'lgan fermer xo'jaliklari raqobatda tez sinishi ko'plab uchraydigan hol bo'lib o'z aksini topgan ^[5].

1-jadval: Dunyo mamlakatlarida fermerlar yerlarining guruhlanishi (foizda)

Davrlarlar	1-5 ga yerlarda	10-16 ga yerlarda	16-40 ga yerlarda	40-100 ga yerlarda	100 ga.dan ortiq
AQSH	6	16	14	12	52
Yaponiya	72	26	2	-	-
Gollandiya	6	23	27	42	2
Daniya	9	32	30	26	3

Agar dunyo bo'yicha fermer xo'jaliklari uchun ajratilgan yer maydoniga e'tibor qaratadigan bo'lsak, dunyoda bir kishi uchun o'rtacha 0,23 gektar yer maydonini tashkil etadi. Aholi daromadi yuqori bo'lgan mamlakatlarda kam daromadli mamlakatlardagi aholi jon boshiga nisbatan (0,17 ga) ikki barobar ko'p (0,37 ga), o'rtacha daromadli mamlakatlarda 0,23 ga aholi jon boshiga to'g'ri keladi. Jami mintaqalar bo'yicha ekin maydonlarining katta qismi 52 %i yaxshi sifatli lalmi yerlarni tashkil etib, aholi jon boshiga nisbatan 0,23 ga to'g'ri kelishi keltirilgan. Yuqori sifatli ekin maydonlarining eng yuqori hududiy qismi Markaziy Amerika va Karib dengizi (42%), G'arbiy va Markaziy Yevropa (38%) va Shimoliy Amerikada (37%) kuzatilgan. O'rtacha yuqori daromadli mamlakatlar uchun yuqori sifatli yerlarning ulushi 32% ni tashkil etadi.

Bundan fermerchilik sohasi ishlab chiqarish omillarini samarasiz egasidan samarali egaga qayta taqsimlash funksiyasini faol bajarmoqda, degan xulosani keltirib chiqarish mumkin. Ushbu xorijiy tajribalardan kelib chiqib, mamlakatimizda kichik yer maydoniga ega bo'lgan fermer xo'jaliklarining yer maydonlarini maqbullashtirish bo'yicha olib borilgan islohotlarni misol qilish mumkin.

Klassik fermer xo'jaligi namoyon bo'lishining muayyan shakllari jihatidan nisbatan kengroq tushuncha hisoblanadi. U qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishidagi barcha xo'jalik shakllarini namoyon etadi. Boshqacha aytganda, rivojlangan mamlakatlarda fermerchilik deganda umuman qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishi bilan shug'ullanish tushuniladi.

Bizning fikrimizcha, hozirgi kunda faoliyat yuritayotgan yangi tipdagi fermer xo'jaliklari esa o'ziga xos alohida mezonlarga ega xo'jalik shaklini namoyon etib, ular "qishloq xo'jaligida faoliyat yuritayotgan hech qaysi boshqa xo'jalik yuritish shakllariga o'xshamagan, qishloq xo'jaligi mahsulotlarini ishlab chiqarishga ixtisoslashgan o'ziga xos xo'jalik bo'lib, ular mahsulot yetishtirish, uni sotish, moddiy va mehnat resurslaridan hamda olingan daromaddan erkin foydalanish huquqiga ega xo'jalik yuritish subyektlari hisoblanadi.

Shuningdek, bu xo'jalik tiplari tashkil etilishidagi shart-sharoitlar xususiyatiga ko'ra ham farqlanadi. Masalan, klassik fermer xo'jaligining tashkil topishi uchun bo'sh yerlarning mustamlakachilik asosida egallab olinishi, dehqonlarning tabaqalashuvi natijasida vujudga kelgan yirik yer egalari fermerlarga aylanishi tabiiy-tarixiy jarayonga xosdir. Bugungi kundagi fermer xo'jaliklarining tashkil topishida esa davlatning agrar islohotlarni amalga oshirishdagi maqsadga muvofiq, har tomonlama asoslangan iqtisodiy siyosati ustuvor ahamiyat kasb etadi.

Bundan tashqari, fermer xo'jaliklari faoliyatida ham bir qancha xorijiy tajribalarni ko'rishimiz mumkin. Jumladan, AQSHda qishloq xo'jaligi texnikalarini realizatsiya qilish, ta'mirlash va ularga texnik xizmat ko'rsatish tizimi tashkiliy jihatdan uch bo'g'inga bo'linadi: texnika vositasini ishlab chiqaruvchi firmalar, dilerlar va iste'molchilar.

Texnika vositalari ishlab chiqaruvchi firmalarning 90 foiziga yaqini texnikalarni sotish, ta'mirlash va ehtiyot qismlar bilan ta'minlash ishlarini dilerlik punktlari orqali amalga oshiradi. Shu bilan birga dilerlik punktlaridan texnikani bir necha soatdan tortib, bir necha yilgacha muddatda, haydovchisi bilan yoki haydovchisiz ijaraga olish ham mumkin [6].

Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev tashabbusi bilan Toshkent qishloq xo'jaligi texnikasi korxonasida raqobatbardoshlikni ta'minlash, traktorlar, tirkama va paxta terish mashinalari tayyorlashni yangi sifat darajasiga ko'tarish maqsadida ishlab chiqarish liniyalarini modernizatsiya qilish va texnologik jihatdan qayta jihozlash bo'yicha investitsiyaviy loyiha amalga oshirildi.

Jahondagi ilg'or tajribani o'rganish va kuchli raqobatga chidamli zamonaviy texnika vositalari ishlab chiqarish uchun AQSH, Janubiy Koreya va Belarus Respublikasining qishloq xo'jaligi mashinasozligiga ixtisoslashgan yetakchi kompaniyalari bilan hamkorlik o'rnatildi. Germaniyaning "Claas Central Asia Investment" kompaniyasi bilan hamkorlikda tashkil etilgan "Uz Claas Agro" qo'shma korxonasida ishlab chiqarilayotgan "Dominator 130" kombayni, "Arion 630" haydov traktori va tirkamalar shunday rusumdagi texnika vositalariga qaraganda unumdorligi bilan ajralib turadi. Barcha turdagi texnika vositalari zarur sertifikatlarga ega, xalqaro standartlarga mos.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Yuqoridagi ijobiy ishlar bilan bir qatorda tarmoqda amalga oshirilishi lozim bo'lgan ishlar, hal qilinishi zarur bo'lgan masalalar talaygina. Bu borada qishloq xo'jaligi mashinasozligi korxonalarini rivojlantirish istiqbollari, lokalizatsiya darajasini oshirish, yangi ehtiyot qismlari va mahsulotlar ishlab chiqarishni o'zlashtirish talab etiladi. Endilikda dehqon va fermerlarimizning daromadlari izchil ortib bormoqda va ular yangi-yangi texnikalar sotib olib (ijara, lizing, kredit va boshqalar), ish samaradorligini va mahsulotlar sifatini oshirishga harakat qilm-oqdalar.

Bugungi kundagi eng asosiy vazifalar sifatida quyidagilarni keltirish mumkin:

- ishlab chiqarilayotgan mahsulotlar tannarxini kamaytirish choralari ko'rish hamda mahalliyashtirish jarayonlarini chuqurlashtirish;
- qishloq xo'jaligi texnikasi bilan ta'minlashning barqaror moliyaviy mexanizmlarini yaratish, texnikalarga servis va ta'mirlash xizmati ko'rsatish, ehtiyot qismlar yetkazib berishni yaxshilash, qishloq xo'jaligi texnikasini sertifikatlash tizimini takomillashtirish;
- tayyor mahsulotlar bilan birga xizmatlar eksportini ham kengaytirish;
- tarmoqda raqobatbardosh, malakali mutaxassislar tayyorlash, qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirib borish.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Mirziyoyev Sh.M. Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz: O'zbekiston Respublikasi Prezidenti lavozimiga kirishish tantanali marosimiga bag'ishlangan Oliy Majlis palatalarining qo'shma majlisidagi nutqi // Xalq so'zi, 2016-yil 15-dekabr.
2. Пестрякова Т. Новые формы хозяйствования в АПК // Российский экономический журнал, №4, 1993, с. 41-48.
3. G'afurov U.V. Dehqon (fermer) xo'jaliklarining iqtisodiy tabiati va rivojlanish xususiyatlari. Iqtisodiyot fanlari nomzodi ilmiy darajasini olish uchun diss. – T., 1995, 41-b.
4. Nosirov B. Fermer xo'jaliklari vujudga kelishining iqtisodiy mohiyati // O'zbekiston iqtisodiy axborotnomasi, №3, 2001, 29-b.
5. В поисках новой теории: Книга для чтения по экономической теории с проблемными ситуациями: Учебное пособие / Под ред. А.Г.Грязновой и Н.Н.Думной. – М.: КНОРУС, 2004, с.230.
6. Radjapov A.A. Bozor iqtisodiyotiga o'tish sharoitida fermer xo'jaliklarining faoliyatining samaradorligi (Qoraqalpog'iston Respublikasi misolida). I.f.n. ilmiy darajasini olish uchun diss., T., 2000, 75-b.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 5

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelmasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.